

Ivan Botica, Tomislav Galović i Juraj Mužina,
Libar za notevat intrade mostirske i prošnje fratarske
mostira Sv. Marije na Bijaru pri Osoru (1751. – 1821.),
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – FF press i
Provincija franjevaca trećoredaca glagoljaša, Zagreb,
2023., 206 str. ISBN: 978-953-379-019-0.

Historiografija pamti stotine samostana, samotišta i sakralnih objekata na području Kvarnera te cresko-lošinjskog arhipelaga. Manji dio njih još djeluje u izvornoj namjeni te svjedoči o vrijednosti kontinuiteta i posebnosti toga područja. Neki su samostani protokom vremena nestali te se pouzdano ne može reći ni jesu li uopće postojali, dok su neki od njih u ruševinama, s još uvijek uočljivom prvotnom namjenom. O mnogim samostanima nemamo podataka jer se nisu sačuvali izvori o njima. Na relativno malom području Kvarnera sudarale su se različite jezične i kulturne tradicije, što to područje čini još zanimljivijim i originalnijim. Među posebnostima toga područja svakako je

uporaba glagoljice, ponajprije u bogoslužju, administraciji i ispravama različitoga karaktera. Dok krajem novovjekovlja glagoljica nestaje iz upotrebe u administraciji, ostajući uglavnom u bogoslužju, dokazi o upotrebi tog pisma u administrativne svrhe vrlo su dragocjeni. Jedan izvor koji je na svoj način rezerviran, privatn, namijenjen očima viših poglavara samostanskih zajednica sačuvarao se i postao temom ove knjige.

Riječ je o svojevrsnom blagajničkom dnevniku, dvjema knjigama utrška prošnji i financijskih prihoda te izdataka, koje su objedinjene pod imenom *Libar za notevat intrade mostirske i prošnje fratarske mostira Sv. Marije na Bijaru pri Osoru (1751. – 1821.)*. Takve su bilježnice zauzimale posebno mjesto među samostanskim listinama svjedočeći o uspjehu prošnje, otkrivajući time benevo-

lentnost stanovništva, ali i njihove ratarske proizvode, operativnost prosaca te, najvažnije, mehanizme samostanske ekonomije. Tako saznajemo da je onodobna franjevačka ekonomija bila većinom zasnovana na prošnji i manjim dijelom na obrađivanju vlastite zemlje i razmjeni dobara. Redovnici glagoljaši živjeli su vrlo skromno provodeći dane u samoći, molitvi i radu.

Znanstvena obrada tog dragulja prošlosti pripala je dr. sc. Ivanu Botici (Staroslavenski institut u Zagrebu), izv. prof. dr. sc. Tomislavu Galoviću (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu) te dipl. ing. Jurju Mužini (Društvo Krčana i prijatelja otoka Krka u Zagrebu). To je već četvrta knjiga u izdavačkom nizu *Monumenta glagolitica Tertii ordinis regularis sancti Francisci in Croatia (Glagoljski spomenici Trećega franjevačkog reda u Hrvatskoj)*, a nakladnik je toga djela Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (FF press). Recenzije potpisuju akademik Josip Bratulić, prof. dr. sc. Željko Holjevac i prof. dr. sc. Hrvoje Petrić. U istom je nizu 2021. izdana i knjiga *Libar od intrade, prošnje, magazina i fiti mostira sv. Frančiska prid Rabom (1753. – 1820.)*. Riječ je o stručnoj obradi slične knjige koja je pripadala bivšem samostanu istoga reda u Komrčaru pokraj Raba.

Nakon „Predgovora prireditelja” (str. 7. – 8.) slijedi „Uvod” (str. 9. – 11.), a nakon njega „Povijest samostana i crkve” (str. 13. – 20.). Samostan Sv. Marije kod Osora na lokalitetu Bijar ili Vijar na jugozapadnoj obali Cresa osnovali su franjevci trećeredci glagoljaši 1465., a iste je godine osnovan i samostan Sv. Nikole u Porozini na sjevernoj strani otoka Cresa, koji će u mnogočemu dijeliti sudbinu samostana Sv. Marije. Utemeljitelji samostana bili su ondašnji osorski biskup i nasljednici obitelji de Romeris, a darovnicu je 1469. godine potvrdio papa Pavao II. posebnom bulom. Tek je 1470. godine dovršena gradnja samostana i franjevci su se trajno naselili u njemu. Samostan je neprekidno bio nadograđivan i proširivan, tako da i danas ostavlja dojam veličanstvene ruševine. Prigradski samostan ili *molstir* pod nazivom Sv. Marije djelovao je na području Osorske biskupije i komune, smješten u uvali zaštićenoj od vjetrova. Ukinut je oko 1841. godine kada je ukinut i samostan Sv. Nikole u Porozini, a povod su bili personalni nedostaci te nezdravi zrak u okolici Osora. Ostatci arhitekture svjedoče o gotičkoj crkvi te velikoj građevini samostana.

Poglavlje „O rukopisu” (str. 21. – 24.) opisuje glagoljaški tekst nevelikih bilježnica kao dragocjenog artefakta glagoljice otoka Cresa, dvaju rukopisa koji sadrže podatke o ekonomiji samostana i nalaze se u privatnom vlasništvu dipl. ing. Jurja Mužine te u arhivu Provincije franjevaca trećoredaca u Zagrebu. Mali kodeksi bez paginacija djelomično su oštećeni, a sadrže upise na kurzivnoj glagoljici: s jedne strane bilježnice nalazimo prihode, a sa suprotne rashode. O tome da su kodeksi bili redovito pregledavani i evaluirani svjedoče upisi vizitatora popraćeni odgovarajućim bilješkama na hrvatskom jeziku i pečatima. Poglavlje „O preslovljavanju” (str. 25. – 27.) donosi analizu rukopisa i teksta. U takvom je djelu potrebno objasniti skraćenice ili kontrakcije, što je učinjeno u tome poglavlju. Slijedi poglavlje „Transliteracija” (str. 31. – 82.) koje sadrži doslovan prijepis na latinicu i arapske brojke toga rukopisa. Nakon njega slijedi vjerna

preslika djela, „Faksimil” (str. 85. – 169.). Kako bi se čitatelj bolje snašao, djelo sadrži i prigodni rječnik pod naslovom „Manje poznate riječi” (str. 171. – 175.) te sažetak na engleskom jeziku, „Summary” (str. 177. – 181.). Slijede „Izvori i literatura” (str. 183. – 191.), „Popis slikovnih priloga” s 13 slika (str. 191. – 200.) i „Kazalo osobnih imena” (str. 201. – 206.).

Osim grafolingvističke ili jezične važnosti, ova je knjiga vrijedan izvor za razumijevanje dinamike samostanskog života, prilog za povijest ekonomije i financijskog djelovanja kvarnerskih samostana, a pri tome također osvjetljava gospodarsku povijest otoka Cresa. Stoga je ona vrijedan doprinos razumijevanju razvoja pismenosti i ekonomije Kvarnera na izmaku ranog novovjekovlja te općenitog razvoja hrvatske pismenosti.

Vito Spetić